

Alexandru Surdu

A sufletului românesc cinstire, București, Editura Renaissance, 2011, 198 p.

Alcătuit „la insistențele amicilor” și „fără eforturi speciale... ca un fel de sinteză a divagațiilor despre români și despre sufletul românesc”, volumul *A sufletului românesc cinstire* prilejuiește mai întâi o lectură plăcută, datorată expresivității melancolice cultivate de academicianul Alexandru Surdu cu aceeași pasiune din care s-au născut tratatele de logică și de filosofie modernă și contemporană, sau traduceri din opere filosofice fundamentale.

Dincolo de motivele anamnetice personale savuros expuse, aici se regăsesc și sugestiile unei posibile terapeutici colective, pornind de la modele tipic românești care au funcționat într-o lume normală, chiar dacă vitregită de istorie. Rememorarea acestor exemple de întemeiere în cultura și civilizația românească nu poate rămâne fără ecou social și politic, chiar dacă acesta din urmă se autodefineste ca fiind amoral, altfel spus plasându-se în afara oricărei zone în care se dezbateau probleme legate de suflet. Dar pentru că sufletul „informează” orice organism viu, denunțarea unui stil de viață care vrea cu tot dinadinsul să-l ignore, este mai mult decât necesară.

Perspectiva critică radicală asupra „corpului” economic și social-politic românesc (dar și „global”) de azi (după a cărui stare proastă se resimte și sufletul românesc) este afirmată încă din primele pagini ale acestei cărți, în imagini care trimit cu gândul la o satiră *science fiction* din 2006 (intitulată „corect” politic *Idiocracy*) — unde străzile și însăși Casa Albă sunt înecate în gunoi, unde cetățenii, irigând culturile și hidratându-se ei înșiși numai cu suc, consideră că apa este lichidul care se folosește la toaletă, în fine, unde un polițist care altfel își recunoaște propria-i mediocritate, decrionizat la un interval de 500 de ani de când acceptase să fie obiectul unui experiment, devine un geniu strategic și un rafinat în ale culturii, în mijlocul unei clase politice afectate de un pitoresc retard.

Tot astfel, lucrurile pe care le surprinde Alexandru Surdu cu plasticitate și un haz înecat în tristețe, sunt demne de un scenariu apocaliptic: „Căinii nu mai umblă de mult cu covrigi în coadă, deși aleargă acum hămesiți pretutindeni și chiar se strâng în haite, iar pe deasupra lor trec stoluri negre de ciori și de corbi în căutare de hoituri, în timp ce clonțanii ies chițăind de prin munți de gunoaie lăsate la dospit și aleargă pe străzi ca-n vremuri de ciumă. Vezi pretutindeni ruine

de fabrici și uzine, ziduri de hale prăbușite, silozuri goale și ruginite scârțâie în vânt, și atarnă parcă din nori macarale părăsite ca niște spânzurători uriașe peste ziduri lovite de basculante, pe care le sparg apoi nevoiașii cu barosul, ca să tragă din ele sârme și fiare coclite. Ogoarele care se întind năpădite de pir, de rogoz și scaieți, arse pe alocuri de foc și năpădite de soare, se risipesc treptat semănând a pustie. Porcii, caii și toate vitele au fost lăsate să moară de foame, rozând la zăbrele de cușcă, ca și găinile care se măncau unele pe altele sau erau arse cu rațe și găște cu tot în crematorii de către călăi îmbrăcați în salopete de cosmonauți. Vezi pretutindeni scene de groază, ca după războaie atomice închipuite, și te ferești când bate vântul și răscolește praful, ziarele vechi și pungile goale, să nu te calce cumva, din goana cailor, cei patru cavaleri ai apocalipsei” (pp. 8-9).

Acestei situații al cărei „pitoresc” receptat din postura de spectator devine calvar din postura de viețuitor în mijlocul ei, acestui decor dezolant Alexandru Surdu le opune, atât ca variantă mai bună a realității românești, dar și ca supremă mângâiere filosofică, secvențe dintr-o lume trecută în care se regăsesc reperele unei identități colective: „Prima școală românească”, „Codicele de la Ieud”, „Întâiul patrimiu românesc și arta scrisului”, „Cantemir și logica istoriei”, „Bicentenarul Mitropolitului Andrei Șaguna”, „Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura poporului Român”, „Cetatea cu nume de regină”, „Dunărea împărătească”, „În ce limbă vorbește Dumnezeu?”, „Povesteașul de la Câmpulung”, „Gânduri despre jurnalul zidirii”, „Bucuriile simple și cele șapte păcate”, „Petre Andrei despre fericire”, „Duhul sărbătorii”, „Povestea iubirii la români”, „A sufletului românesc cinstire”.

„Educația este o necesitate, dar, la oameni, este și o datorie” — iar acest principiu este sădit în sufletul românesc încă de la plămădirea lui, manifestându-se în lucruri a căror elaborare presupune deopotrivă știință și artă bine însușite: „Civilizația miceniană a fost edificată de către populații traco-gete coborâte din Nordul Dunării și înarmate cu celebrele rapiere de tip Boiu, fabricate în Transilvania și cunoscute până în țările nordice (Vide: J. Wernwe, *Mykenae-Siebenbürgen-Skandinavien*, Firenze, 1952). Ele aveau pe mănere însemnul spiralei, marca faurilor daci, care se închi-

chinău la zeitatea Ignis, a focului și a soarelui dogoritor“ (p. 14). Altfel încât ignotehnica, tehnica focului însușită „în școli speciale, secrete“ în lumea antică și medievală, era cunoscută și de daci, care aveau arme „chiar superioare“ celor romane și pe care i-a înfrânt numărul mare al invadatorilor și trădarea: „Scopul adevărat al invaziei romane s-a dovedit ocuparea regiunilor minerale ale dacilor, uciderea sau expedierea, ca sclavi, a supraviețuitorilor specializați în ignotehnică și înlocuirea lor cu mineri și fauri aduși din Iliria, pe care, înaintea retragerii aureliene, i-au adus la Roma, după ce au distrus toate instalațiile și au blocat galeriile, despre care, după două secole de ocupație, nu mai știa nimeni nimic“ (p. 14).

Cu o astfel de tradiție legată de un element atât de important în istoria economică, militară și politică a lumii, „dacă instrucțiunea populară, ca să-i zicem așa, profesională și administrativ-organizatorică a dispărut, s-a menținut însă și s-a întărit instrucțiunea copiilor de până la 12 ani, cam tot în aceeași perioadă, mai ales după 1861, când se înființează Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, și sunt înființate sute de școli pe lângă aproape toate marile biserici ardelenene, reorganizate sub oblăduirea Mitropolitului Andrei Șaguna. Dar primele școli românești au fost mult mai vechi, și multe dintre ele au fost ridicate în același timp cu bisericile care le adăposteau și pentru folosul cărora au fost întocmite“ (p. 17).

Dar tipic pentru sufletul românesc este, după cum demonstrează distinsul academician pe pagini întinse, ceea ce Vasile Băncilă numește „duhul sărbătorii“, un concept a cărui unicitate îl face „aparent în cercetarea spiritualității unei națiuni“. Despre drama pierderii acestui duh Alexandru Surdu vorbește cu lux de amănunte, pornind de la premisa că „Sărbătoarea este forma de manifestare publică a specificului național-cultural al unei comunități, care diferă de la o comunitate la alta, având totuși note asemănătoare, dar și diferite pe anumite spații geografice determinate“ (p. 144). Duhul sărbătorii are un loc și mai ales un timp (originalitatea lui Băncilă), dar mai are și o atmosferă pe care uscăciunea sufletească actuală, goana după profitul material pur și simplu nu o mai pot reconstitui. Oamenii nu mai au timp și nici chef și nici loc de sărbătoare. De la „duhul“ sărbătorii ca indicator pentru starea sufletească a unei națiuni s-a ajuns într-un mod galopant la „declinul sărbătorii“, pe care îl sesiza Vasile Băncilă însuși, fenomen pe care Alexandru Surdu îl analizează cu amară luciditate: „Noi am trăit, sub regimul comunist, interzicerea sărbătorilor tradiționale, în special a celor religioase. S-ar putea spune că «liberalizarea» lor a condus la «renașterea» lor. Unele au fost, într-adevăr, reluate, dar majoritatea au dispărut pentru totdeauna. În unele cazuri, încercările repetate de reluare au eșuat,

în alte cazuri sărbătorile au suferit transformări care le fac uneori de nerecunoscut. Băncilă avea dreptate că vremurile se schimbă, ca și oamenii, iar internaționalizările și globalizările impun treptat obiceiuri și pseudosărbători (căci sunt total lipsite de «duh»), cu accente bahice sau erotice. Câteodată este mai bine ca o sărbătoare să piară, decât să fie falsificată, «poluată», cum se întâmplă și cu cântecele și dansurile tradiționale“ (p. 152). Această concluzie pesimistă este atenuată totuși într-un loc din această carte care îngăduie speranța legitimă în regenerarea aerului sărbătoresc care dă sens vieții fie în împrejurări publice, fie în împrejurări private: „Sărbătoarea autentică a fost, pentru multe generații, cel mai înălțător eveniment al comunităților umane. Viața omului era o înălțuire de sărbători, pentru care se pregătea, pe care le trăia, și cu amintirea cărora își mângâia bătrânețele. Sărbătoarea reprezenta legătura omului cu ordinea cosmică, naturală și socială. Duhul sărbătorii ne-a ocrotit în cele mai grele momente ale istoriei. Lupta comuniștilor împotriva sărbătorilor noastre a fost o luptă împotriva sufletului nostru și împotriva Duhului Sfânt care ne ocrotea. Astăzi s-ar putea spune că duhul sărbătorilor noastre a intrat într-o eclipsă, strălucirea lui a fost acoperită, dar experiența cosmică ne face să credem în revenirea lui. Oricum, până atunci ne-a rămas totuși credința, iar unora dintre noi chiar dreapta credință“ (p. 154). Iar aceasta este slujită în limba română, în care, consideră Alexandru Surdu, a vorbit Dumnezeu „cel puțin în primul verset din Evanghelia după Ioan“, traducând, noicinan, binecunoscuta formulă „La început a fost Cuvântul“ prin „Întru obârșie era rostirea“. Căci „obârșie“ înseamnă și început și sfârșit, redând astfel „contextul Evangheliei după Ioan (Alfa și Omega, Începutul și Sfârșitul)“, iar în imperfectul „era“ se păstrează „permanența divină“. De asemenea, „întru“ este o prepoziție care „sugerează consubstanțialitatea Logosului cu Începutul, și nu numai simultaneitatea lor“, iar „rostirea“ este „singurul termen din toate limbile prin care poate fi redat logosul grec, care să însemne și vorbire, și rostuire, adică punere în ordine“ (pp. 107-108).

În tristețea generală a lumii contemporane în care aceste înalte repere sunt de cele mai multe ori uitate sau chiar necunoscute, în care aceia care își permit se distrează și din ce în ce mai puțini sărbătoresc, Alexandru Surdu pare a-și păstra convingerea că rostirea și situarea lucrurilor și întâmplărilor în contextul unei nobile tradiții este esențială pentru exorcizarea răului care încearcă să domine totul. Astfel, chiar și un fenomen trivial precum migrarea forței de muncă românești este situat și interpretat în contextul binecunoscutei povești a cântărețului („Solomonarul“) și a copiilor din Hameln, pus în legătură cu virtutea speranței creștine. Explicația, dar și comprehensi-

nea intensului și voluminosului flux migrațional al pieței muncii se află în „uitarea” datoriei conducătorilor și a puterii politice de a urmări binele poporului prin care se legitimează, ceea ce a condus la consecințe dureroase pentru români, după 1989 și în contextul globalizării: „Uitând, ca și primarul din po-veste, de datoria neplătită și de dobânda cruntă, conducătorii noștri nehibzuiți credeau că-l pot duce cu vorba pe Solomonarul cel mult umblat (*der viel gereiste Rattenfänger*), care le știe pe toate. Și s-au ascuns după tot felul de ziduri ale vilelor și de garduri înalte ale palatelor. Până când fluierul fermecat a pocnit peste noi, ca un bici al destinului. Și ne-au fugit în lumea toată băiețele și băieții, copiii, tinerii și maturii, și chiar câte un bătrânel mai șontorog, abia târându-se, încearcă și el să plece unde o vedea cu ochii. (...) Să ne rugăm, căci ne fugiră tinerii din țară, și-am ră-

mas doar noi, câțiva bătrâni, ca să istorisim această povestire pe care n-o mai crede nimeni” (p. 95).

Astfel, o carte emoționantă despre suflet, „sufletul neamului românesc”, poate avea legături strânse cu cele lumești — în ciuda „apusului interesului” pentru acestea (p. 7), în măsura în care acesta a informat o lume a vieții glorioase, demne de reamintit, așa cum convingător reușește academicianul Alexandru Surdu: „Dacă pământul acesta a fost cu adevărat Grădina Maicii Domnului, cea făcătoare de minuni, și dacă sufletul românesc are o bună parte cugetătoare, speculativă, cum a și dovedit-o de-a lungul ultimelor două milenii de dreaptă credință, atunci, în ciuda vremurilor grele care s-au abătut din nou asupra noastră, sufletul acesta ar putea fi trezit la nemurire, prin vorbe frumoase, prin epode, prin meditații și prin rugăciune” (p. 195).

Lorena Păvălan Suparu

Aristide Cioabă

Statul social. Teorie, provocări, reconstrucție, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2011, 314 pp.

În pofida previziunilor pesimiste cu privire la viitorul statului social și mai ales a disprețului afișat de puternicii zilei cu privire la actualitatea acestuia, domnul Aristide Cioabă, doctor în științe politice și cercetător științific gradul I la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, ne captează atenția cu un volum care dezbate acest subiect.

E adevărat, principalul rol al cercetării academice de al cărei nobil sens dă dovadă această carte nu este acela de a răspunde „prezent” solicitării modelor ideologice mai mult sau mai puțin locale, ci mai curând acela de a explora cum a fost posibil ca o idee, o operă, un autor, o teorie, un set de cunoștințe sau numai un mic fragment din acestea să ajungă în prezent și ce ne spun ele despre spiritul și intelectul uman, despre lumea vieții în care ele au apărut și despre aceasta în care se manifestă acum. Dar dincolo de faptul că *Statul social. Teorie, provocări, reconstrucție* are toate calitățile unui reper academic, această carte este utilă pentru cititorul prezent, deopotrivă ca orientare teoretică într-o problemă adesea deformat prezentată, cât și ca răspuns la întrebarea existenței cotidiane a cetățeanului obișnuit.

Căci demersul lui Aristide Cioabă nu se reduce numai la pledoaria teoretică pentru ideea de stat social care nu dispăre odată cu eșecul momentan al respectivei construcții politice — aceasta reprezentând de fapt ipoteza și concluzia cărții — dar cercetătorul are curajul de a numi și cauza principală a degradării profunde a acestei profitabile (în plan uman) con-

strucții politice, prăbușire care se reduce, în ultimă instanță, la „proasta guvernare”, iar aceasta din urmă „comportă o împletitură nocivă de factori precum slaba responsabilitate a guvernanților față de guvernați, incompetența, arbitrarul și represiunea și nu în ultimul rând corupția generalizată a guvernanților, combinație proprie mai cu seamă regimurilor nedemocratice și «autoritarismelor electorale» instaurate în cele mai multe țări în care tranziția la democrație din ultimele două decenii a eșuat” (p. 6).

Patru sunt motivele principale pentru care Aristide Cioabă consideră oportună redeschiderea discuției despre statul social și acestea sunt enumerate în „Prefață la ediția a doua”, în urma examinării impactului noilor strategii politice asupra conceptului, cât și a dezvoltării și actualizării ediției din 1999 a aceleiași cărți apărute la Editura Institutului de Teorie Socială (pe atunci) și care a fost distinsă cu Premiul Vasile Conta al Academiei Române: în țările capitaliste cu o veche tradiție democratică statul social persistă, fiind capabil să ofere soluții la crizele financiare cu atât mai acute ca rezultat al globalizării principiilor neoliberalismului; totodată acest tip de stat este flexibil în condițiile „austerității permanente” (P. Pierson) a statelor dezvoltate, fără a-și abandona principalele funcții; nevoia acută de un astfel de stat în țările mai puțin dezvoltate din punct de vedere industrial; și în țările fost comuniste, trecerea de la statul comunist totalitar la democrație și economia de piață și chiar integrarea de fapt în UE ar avea un traseu mai firesc în condițiile oferite de un astfel de stat.

Ca toate lucrările cu care ne-a obișnuit domnul Aristide Cioabă (printre care *Funcția ideologică a partidelor politice din societatea capitalistă actuală* — 1988, *Democrație. Putere și contraputere* — 1995, *Societatea civilă și drepturile omului* — în colaborare, 1997, *Doctrină politică în România secolului XX* — coord., în colaborare, vol. I, 2001, vol. II, 2004, *Sistemul politic român. Profil instituțional* — 2007), și lucrarea aceasta se impune admirației noastre prin sistematizarea temei care, nefiind antică, ci dimpotrivă, foarte modernă, „nu beneficiază de o fundamentare teoretică consistentă”. În niciun caz ea nu reprezintă un apanaj al orânduirii socialiste, fie ea punctual sau multilateral dezvoltată, așa cum o prezintă adesea cei interesați să apere un regim aflat în criza autojustificativă a propriilor nelegiuiri. De altfel, încă din „Prefața la ediția I”, autorul preciza: „Teoriile despre statul social și acțiunea acestuia dau expresie tentativelor variate de regândire și abordare a raporturilor stat-societate-individ în termenii care garantează o justă utilizare a puterii de stat, în beneficiul reciproc al intereselor individuale și celor comune întregii societăți, evitând sacrificarea unora în numele celorlalte” (p. 7).

Astfel, pe parcursul cărții, în vederea înțelegerii fenomenelor politice, sociale, culturale care gravitează în jurul noțiunii de „stat social” suntem conduși de la „Sursele istorico-teoretice ale statului social” (Capitolul I) către „Criterii de definire a statului social” (Capitolul al II-lea), spre „Adaptări instituționale și politici publice ale statului social” (Capitolul al III-lea), „Statul social între democrație și totalitarism” (Capitolul al IV-lea), „Criza și contestare statului social” (Capitolul al V-lea), „Noile provocări și tendințe în reconstrucția statului social” (Capitolul al VI-lea), până la „În loc de concluzii”.

Sunt multe lucruri memorabile în această carte atât ca informație, cât și ca limpezime a formulării unor afirmații ce frământă mințile teoretice dedicate politicului (după cum o dovedesc surse venind dinspre socialism, solidarism, creștinismul social, etatismul ca expresie a serviciului public, keynesismul), iar dintre acestea, în jurul criteriilor de definire a statului social se pot concentra formule precum „Criteriul securității sociale sau mutualizarea riscurilor prin asigurările sociale”; „Criteriul coordonării macroeconomice și ocuparea deplină a forței de muncă”; „Criteriul justiției redistributive”; „Criteriul prezervării drepturilor și libertăților fundamentale”; „Reînnoirea «contractului social» și extinderea bazei legitimității statului”.

Pe baza lor, Aristide Cioabă ajunge la o definiție clară a statului social care sună în felul următor: „*Acesta subsumează ansamblul tendințelor de asumare — sub raport principial și/sau organizatoric — de către statul (național) modern a unor funcții proprii în ceea ce privește garantarea securității economice și sociale pentru cea mai mare parte a cetățenilor săi, prin utilizarea de metode, acțiuni și politici di-*

verse (asigurări sociale, pensii, coordonarea macroeconomică, politici publice în sectorul social etc.), *funcții legitimate de principiile solidarității și justiției sociale și promovate, de regulă, prin respectarea sistemului democratic, a drepturilor și libertăților individuale fundamentale*” (s.a., pp. 104-105).

Iar funcțiile lui fac diferența dintre democrație și totalitarism, prin concilierea posibilă între democrația socială și democrația politică, în condițiile unor politici publice în domeniul sănătății, al educației, al locuințelor, al protecției veniturilor care să nu-i dezavantajeze nici pe cei cu venituri modeste, dar nici pe cei cu venituri considerabile.

Mai este posibil acest lucru acum? Autorul este optimist-rezervat în această privință. După ce afirmă: „Statul social este în bună măsură rezultatul unei crize a dezvoltării societății moderne concepute în termenii organizării exclusiv liberale” (p. 216), Aristide Cioabă analizează „contractia și reconstrucția statului social în țările dezvoltate” aducând, între altele, ca exemplu „regimul” social-democrat de stat social bine reprezentat în țările scandinave (Suedia, Norvegia, Finlanda și Danemarca) care demonstrează că „regimul social-democrat de stat social (și modelul cultural ideologic care-l susține) dovedește, încă, aptitudinile remarcabile în ceea ce privește menținerea funcționalității într-o perioadă în care alte configurații și structuri instituționale (liberal, conservatorcorporatist) se dovedesc mai vulnerabile la presiunile exercitate de factori economici și de ofensiva neoliberală” (p. 247).

În privința unor „Tendințe de restructurare a statului social din România și țările central-est-europene membre ale UE”, Aristide Cioabă remarcă dificultatea și provocările procesului respectiv, în condițiile moștenirilor totalitare sau autoritare, atât la nivel politic, cât și economic, aducând în sprijinul afirmațiilor date statistice grăitoare prin ele însele. În aceste țări, criza statului social este cu atât mai vizibilă, cu cât „Căștigurile sociale nu pot fi considerate drepturi intangibile câtă vreme satisfacerea lor depinde în fiecare moment nu doar de un anumit raport de forțe, ci și de nivelul economic și potențialul societății respective” (p. 270).

Dar aceste noi situații nu pot fi reconfigurate fără „o reconsiderare filosofică a bazelor solidarității sociale viitoare” și în același timp de o „solidaritate substanțială” (s.a.) care să întemeieze statul social, după cum susține și Pierre Rosanvallon, pe care Aristide Cioabă îl citează.

Cu toate că în țările aflate în proces de încheiere a tranziției postcomuniste statul social „reprezintă cel mult o aspirație, câtă vreme constrângerile economice întârzie tot mai evident realizarea ei”, nu este mai puțin adevărat că „Statul social rămâne, în pofida crizei prin care trece, un factor de referință în domeniul securității sociale chiar în țările dezvoltate”. Iar detaliile acestei evidente se regăsesc cu lux de amănunte în lucrarea *Statul social* de Aristide Cioabă.

Lorena Păvălan Stuparu

Enache Tușa

Imaginarul politic și identitățile colective în Dobrogea, București, Editura ISPRI, 2011, 522 p.

Enache Tușa, cercetător la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, a publicat, în 2011, la editura aceluiași institut, teza de doctorat, sub forma unei cărți intitulate *Imaginarul politic și identitățile colective în Dobrogea*.

Autorul explică cititorilor că a dorit să realizeze o analiză a evoluției trăite de această regiune istorică și să studieze felul în care s-au produs schimbările de autoritate și fenomenele sociale, pe durata unei perioade ce debutează cu finele secolului XIX și se oprește la începutul celui de-al doilea Război Mondial. Altfel spus, demersul său științific are în vedere felul în care această regiune a trecut de la autoritatea Imperiului Otoman la cea a statului român. Această schimbare profundă este punctul de plecare pentru numeroase întrebări și subiecte de cercetare, cu atât mai mult cu cât este vorba de o comunitatea regională complexă și eterogenă, caracterizată, la momentul de la care începe cercetarea, de o întârziere față de nivelul de dezvoltare atins de Europa Occidentală. Mai mult, acest teritoriu, prin poziția sa geopolitică și geostrategică, s-a plasat dintotdeauna în sfera de interes a diferitelor puteri. Astfel, rezultă că modernizarea politică, economică, socială a acestei comunități foarte bogate din punct de vedere etnic și cultural n-a fost deloc simplă. Autorul încearcă să pună în lumină anumite aspecte ale acestei modernizări, precizând de la bun început limitele inevitabile ale unui astfel de proiect.

Autorul mai precizează și motivele pentru care cartea sa se situează la frontiera dintre antropologie și știința politică. Înainte de a intra în miezul subiectului, autorul face câteva clarificări privind metodologia adoptată în redactarea tezei. El arată cum și de ce a făcut apel la mai multe metode de cercetare: cercetarea pe teren, analiza tematică, analiza calitativă și cantitativă, analiza de conținut, comparația, studiul de caz. Autorul explică și unele dintre instrumentele pe

care le folosește, făcând apel la referințe teoretice: identitate, aculturație, minoritate etnică etc.

Noutatea și interesul cărții vin din aceea că autorul reușește să înscrie în circuitul științific informații noi despre regiunea studiată, despre evoluția sa instituțională în contextul succederii a două sisteme politice și a două modele culturale. De aici reiese o întrebare foarte importantă pentru identitatea Dobrogei. Modernizarea a făcut ca această regiune să se apropie de modelul occidental sau, din contră, influențele orientale atât de puternice continuă să reziste?

Nu vom face decât să menționăm cele zece capitole ale cărții, pentru a avea o privire de ansamblu asupra direcțiilor de cercetare pe care autorul le-a abordat.

Primul capitol este rezervat clarificărilor metodologice. Al doilea se referă la identitățile politice din Dobrogea — precizând stadiul cercetărilor. Al treilea capitol analizează identitățile etno-politice din Dobrogea și evoluția lor. Al patrulea este dedicat instituțiilor politice și administrative ale Imperiului Otoman și reflectării lor în regimul juridic din Dobrogea. Al cincilea se referă la instituțiile românești și la reprezentarea lor în mentalul colectiv al etniilor din Dobrogea. Al șaselea capitol pătrunde în subtilitățile raportului dintre social și politic în regiunea studiată. Trecem, cu capitolul șapte, la cultura politică în rândul identităților etnice și politice din Dobrogea. Cartea continuă cu un capitol despre agenții procesului de aculturație în Dobrogea. Al nouălea capitol dezvoltă problema aculturației, în timp ce ultimul capitol propune un studiu de caz: aromânii din spațiul balcanic și migrația lor, datorată apelului autorităților române, către Dobrogea de Sud. Autorul scoate în evidență cauzele care au dus la eșecul acestui experiment politic.

dr. Mihai-Marcel Neag (coord.)

Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict, Sibiu, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu“, 2011, 300 p.

La Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu“ din Sibiu a apărut, în anul 2011, cartea *Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict*, sub coordonarea dr. Mihai-Marcel Neag, având girul intelectual al Academiei Oamenilor de Știință, Secția de Studii Militare.

Punctul de plecare al acestei cărți — în fapt o lecție bine articulată de studii ale unui colectiv numeros

de autori — se regăsește în conceptul de securitate, care, pus în relație cu conceptul de postconflict, capătă o multitudine de semnificații. În mod curent, orice conflict este înțeles ca alterare sau pierdere a stării de securitate. Dar cartea își propune să arate că dincolo de această înțelegere comună a relației dintre conflict și securitate, încheierea unui conflict nu înseamnă în mod obligatoriu și automat revenirea la starea de

securitate sau reapariția spontană a unei noi astfel de stări. Marea dificultate constă deci tocmai în a „gestiona” situația de postconflict și a „construi” din ea fundamentul pentru securitate.

Desigur, nu putem într-o astfel de prezentare să cuprindem conținutul deosebit de dens și să captăm toate nuanțele pe care cartea le explică. Ne vom opri doar asupra câtorva aspecte, pentru a lansa o invitație la lecturarea întregii lucrări.

Primul grupaj, denumit *Conceptul de securitate umană*, debutează cu studiul *Securitatea umană între teorie și practică, între abstract și concret*, semnat de coordonatorul cărții, dr. Mihai-Marcel Neag, care analizează conceptul de securitate, dinamic și „sensibil” la contextul globalizării, cu scopul de a-i delimita înțelesurile, dar și de a face necesare precizări cu privire la dificultățile pe care cercetarea sa le întâmpină.

După cum afirmă autorul, adaptarea conceptului la contextul globalizării — mare generatoare de insecuritate — a făcut posibilă deplasarea preocupărilor de la *securitatea statului la securitatea umană* — cu prin-cipalele sale elemente definitorii: eliberarea de frică și eliberarea de nevoi. Concret, absența fricii înseamnă „protejarea indivizilor de conflicte violente, asociate cu sărăcia, lipsa capacităților statale de suport, și alte forme de inechitate”, în timp ce absența nevoilor se referă la soluționarea necesităților umane legate de foamete, boală, dezastre naturale (p. 12). Cu alte cuvinte, ar fi vorba de două componente ce integrează conceptul de securitate umană: componenta „protecție împotriva...” și componenta „asigurarea de resurse pentru...”.

Aceste elemente definitorii ar fi ca niște repere fixe ce „stabilizează” granița foarte fină dintre securitate și insecuritate: „...realizarea stării de securitate umană... este îngreunată de uriașa varietate a valorilor și intereselor oamenilor, ce adesea intră în contradicție, creând temeri asupra securității individuale, grupale, naționale, zonale, regionale, locale” (p. 11).

Autorul explică principalele definiții ale securității umane, clarifică categoriile de securitate și tipurile de amenințări la adresa acestora, precum și modelele conceptuale ale securității umane. Cu diferențele de rigoare, toate acestea converg prin aceea că plasează în centrul lor protecția persoanei.

Acest prim studiu nu face decât să deschidă calea către numeroasele direcții de cercetare adoptate de autorii volumului. Abordarea teoretică a conceptului se întinde în primul capitol prin numeroase elemente: diferite perspective de definire a securității umane (perspectiva NATO, UE, ONU); componentele securității umane (economică, alimentară, sanitară, de mediu, personală, a comunității, politică), riscurile și amenințările la adresa securității europene și euroatlantice, precum și riscurile și amenințările la adresa securității umane, implicațiile juridice ale conceptului de securitate umană asupra relațiilor internaționale; schimbările climatice și securitatea umană ș.a.

Al doilea capitol reunește sub titlul *Implicații politice și economice asupra securității umane* studii ce se orientează spre o multitudine de direcții: problematica securității alimentare, chestiunea migrației și instituțiile administrației publice care o gestionează, relația dintre problematica granițelor și cetățeniei pe de o parte și securitatea umană în spațiul european, raportul dintre securitatea națională și securitatea ecologică, relocarea refugiaților, componentă a promovării securității umane de către comunitatea internațională; răspunderea penală individuală în practica relațiilor internaționale.

Al treilea capitol este dedicat *Implicațiilor militare asupra securității umane*, reunind sub acest titlu mai multe contribuții axate pe componenta „postconflict” a volumului: rolul activității de informații în asigurarea securității umane în etapa postconflict; reconstrucția postconflict; conflictele hibride, diferențele culturale multinaționale și impactul lor asupra operațiunilor militare multinaționale, cadrul operațional-acțional al operațiilor militare actuale; raportul dintre instrumentele militare și nonmilitare în etapa postconflict; impactul acțiunii forțelor militare și a organizațiilor internaționale asupra populației civile din zonele de conflict; armele de distrugere în masă.

Simpla enumerare de mai sus pune în lumină spectrul larg de teme pe care abordarea conceptului de securitate îl deschide. Mergând mai în profunzime, din lecturarea studiilor, putem înțelege cu date obiective faptul că acest bun numit „securitate umană” este asigurat în mod accentuat inegal în diferite regiuni/staate ale planetei. Ceea ce constituie, în sine, o sursă de insecuritate, asupra căreia merită reflectat.

Ruxandra Iordache

Carol Ann Drogus, Stephen Orvis (ed.)

Introducing Comparative Politics. Concepts and Cases in Context, Washington, CQ Press, 2012, 726 p.

Era post-9/11 și post-Războiul Rece nu a adus „sfârșitul istoriei” sau mai multă uniformitate sau simplitate în peisajul internațional, ci dimpotrivă, mai multă complexitate și diversitate, un material de

studiu bogat pentru domeniul științelor politice comparative. Acest volum bogat în explicarea comparativă, a celor mai importante noțiuni, concepte, cazuri și fenomene din domeniu, abordează

subiectele mari prin prisma cărora poate fi înțeleasă realitatea politică internațională: dezvoltarea politică, tipurile de regim politic, schimbarea regimurilor politice, modernizarea, participarea și reprezentarea, societatea civilă, politicile și deciziile politice, economia politică. Buna organizare a materialului bogat, de la definiții la detaliile relevante, de la eveniment istoric la semnificația de filosofie și practică politică face din această lucrare un instrument util unor categorii largi de public de la studenți și masteranzi, la intelectuali și cetățeni interesați de comportamentul politic și de factorii de putere ai lumii contemporane.

Domeniul politicii comparative oferă o viziune de ansamblu asupra relațiilor internaționale plecând de la instrumentarul de concepte și metode al științelor politice și pe fundamentul categoriilor, conceptelor și perspectivelor descrise de filosofia politică. Conceptul central în această investigație este conceptul de putere politică, pornind de la o viziune asupra politicii ca proces, prin care comunitățile umane ajung să ia decizii colective. Astfel, se iau în studiu trei dimensiuni ale puterii: prima, corelată cu determinarea indivizilor sau grupurilor de a se comporta într-un anumit fel, a doua, vizând, dimpotrivă, împiedicarea indivizilor sau grupurilor de a se comporta într-un anumit fel (Peter Bachrach și Morton Baratz, 1962) și a treia dimensiune, care privește abilitatea de a determina indivizii sau grupurile de a-și remodela cererile politice, viziunile politice pe anumite subiecte în moduri diferite sau chiar contrare propriilor interese (Steven Lukes, 1974).

Fiecare dintre cele 12 capitole ale lucrării, introduce concepte pe care le utilizează apoi în studiile de caz. Cronologiile, tabelele, figurile, hărțile și anexele îmbogățesc tratarea subiectelor abordate. Prima parte, intitulată „A Framework for Understanding Comparative Politics”, descrie în capitolul întâi, „Introducere”, marile subiecte care dau individualitatea domeniului, conceptele cheie și metodele precum și domeniul de studiu, în general. Capitolul doi abordează teoretic caracteristicile statului modern împreună cu studii de caz privind Statele Unite, dar și statele noi, sau cazurile speciale (statul eșuat exemplificat prin Afganistan, statele în colaps studiate prin cazurile Sierra Leone și Liberia, cazul Iranului de legitimare teocratică etc.). Capitolul al treilea corelează problematica statelor cu cea a cetățenilor, investigând corelativ și aspecte legate de regimurile politice și ideologii analizând din această perspectivă cazuri variate — de la cazul Marii Britanii ca „leagăn al democrației” la cazul Rusiei ca prim regim comunist autoproclamat, la cel al Braziliei, ca stat autoritarist birocratic, al Nigeriei sub conducere militară etc. Problematika națiunilor naționalismelor, etniilor și a rasei constituie temele de dezbateră ale capitolului al patrulea. Relaționarea dintre state și piețe face subiectul ca-

pitolului următor. Dintre cazurile studiate menționăm cazul Uniunii Europene, cazul statului Chile și cel al Nigeriei. Partea a doua a volumului se ocupă de sistemele politice și de modul în care funcționează acestea. Dintre studiile de caz remarcăm „Rusia: semiprezidențialism într-o democrație nouă cu instituții slabe” și studiul comparativ al federalismului în Brazilia, India și Rusia. Capitolul următor investighează instituțiile de participare și reprezentative în democrații, cu accente pe teme de interes în relațiile internaționale actuale cum ar fi: femeile în poziții de putere, problemele actuale ale partidelor politice, relațiile patron-client, neocorporatismul etc. Investigarea instituțiilor autoritariste face obiectul unui capitol separat. Se analizează instituțiile în capacitatea lor limitatoare în raport cu guvernările dictatoriale, cu cazurile speciale din Zair, China, Iran, Nigeria și Africa Subsahariană. De asemenea, se investighează problematica alegerilor, partidelor politice și a societății civile în regimurile autoritariste cu atenție deosebită pentru cazurile Egiptului și Tunisiei, Chinei, Iranului, Orientului Mijlociu și Nigeriei. Capitolul al nouălea este dedicat schimbărilor de regim — loviturile de stat militare, revoluțiile și procesele de democratizare fiind teoretizate și exemplificate prin studii comparative (spre exemplu, se compară loviturile de stat militare din Brazilia și Nigeria).

Capitolul 10, intitulat „Globalization, Economic Sovereignty and Development” deschide partea a treia a lucrării „Subiecte și politici”. Capitolul evidențiază rezultatele diferite ale globalizării în diferite zone ale globului, luând în considerare aspecte legate de coordonarea economiilor de piață, investițiile străine directe, fluxurile de capital, hiperglobalizarea, aspectele legate de dezvoltarea durabilă, evaluări ale așa-numitelor Millenium Development Goals, comerțul, variațiile de capitalism etc.

Capitolul 11, „Public Policies When Markets Fail: Welfare, Health and the Environment”, analizează bunăstarea prin compararea unor politici publice, în cadrul cărora politicile de sănătate și de mediu au un loc special. În aceste privințe concluzia studiului indică importanța unor politici publice globale. „Statele vor trebui să conlucreze din ce în ce mai mult pentru a identifica soluțiile prin politici publice eficiente și fezabile, care să facă posibilă implementarea acestor soluții dincolo de frontiere. Subiectele normative, politice și economice asociate cu elaborarea unor asemenea noi politici globale vor fi semnificative, așa cum sugerează exemplul schimbării climatice, dar problemele globale vor solicita din ce în ce mai mult atenția statelor în secolul XXI” (p. 599).

Capitolul 12, „Policies and Politics of Inclusion and Clashing Values”, arată că „Statele de pretutindeni au creat noi politici pentru a adresa aceste preocupări — legate de incluziune, și reconcilierea valori-

lor contradictorii (n.n.) — iar globalizarea a însemnat că și statele cu mică deschidere politică și slabe cerințe de schimbare politică au simțit o presiune sporită pentru a adresa măcar unele dintre aceste subiecte“ (p. 605). Astfel, dinamica valorilor s-a concretizat în dinamici sociale și politici publice speciale ca răspuns la manifestarea diferențelor de gen și contradicțiile dintre religiozitate și homosexualitate, care ascunde lupta pentru statut social egal, reprezentare și participare. De menționat este în acest sens studiul de

caz „Iran: Social Gains, Political and Cultural Restrictions and Islamic Feminism“ (pp. 640-644).

Cartea oferă o perspectivă clară și bine fundamentată teoretic asupra politicii în cadrul și dincolo de granițele statului național, evidențiind provocările actuale la adresa statelor moderne, democrațiilor, drepturilor omului și piețelor, și conturând modelele, sursele și rezultatele conflictelor politice contemporane, care vor descrie portretul politicilor internaționale viitoare.

Henrieta Anișoara Șerban

Pierre Rosanvallon

Contrademocrația. Politica în epoca neîncrederii, traducere Alexandra Ionescu, București, Nemira, 2010, 348 p.

Democrația ca temă de analiză și reflecție, dar și ca practică și politică democratică certifică faptul că acest proces dispune de un conținut complex și de o dinamică antrenată de neconcordanța dintre proiectele teoretice și politicile concrete, dintre principiile democratice enunțate și avalanșa problemelor care tensionează democrația.

Lucrarea lui Pierre Rosanvallon, *Contrademocrația. Politica în epoca neîncrederii*, analizează în cele patru capitole politica democratică în conexiune cu înțelegerea democrației („istoria conceptuală a politicului“), examinând cu precădere „reacțiile societății în fața disfuncțiilor originare ale regimurilor reprezentative“ (p. 20).

În alți termeni, Rosanvallon atrage atenția asupra faptului că politica, implicit democrația, trebuie să fie permanent ancorată în zona reflecției, având în vedere complexitatea domeniului și, deopotrivă, semnalează necesitatea „organizării neîncrederii“ prin investigarea spațiului tot mai extins al deziluziilor și reticențelor față de virtuțile idealizate ale democrației.

În introducere, autorul francez se oprește asupra manifestărilor asociate neîncrederii care conturează ceea ce el numește contrademocrația și abordează problema controversată a depolitizării și a cetățeanului pasiv.

Analiza neîncrederii prezintă un interes aparte pentru înțelegerea democrației în măsura în care formele sale de manifestare „se constituie politic în sistem“ (p. 23). În acest sens, neîncrederea vizează nu atât puterea, în general sub aspectul legitimității, cât mai ales respectarea angajamentelor puterii urmărită și evaluată de contraputere. Există astfel o „democrație a neîncrederii organizate“ reprezentată de: puterile de supraveghere, formele de rezistență și poporul-judecător (p. 26).

Erodarea încrederii în instituțiile politice nu reprezintă declinul cetățeniei și nu justifică etiche-

tarea cetățeanului ca fiind apolitic. Absenteismul, ca fenomen real, este, potrivit autorului, parte din transformările democrației care se manifestă prin „participări neconvenționale“ la viața politică și prin „solidarități colective“ atipice. De asemenea, referindu-se la înțelegerea adecvată a fenomenului depolitizării, în conexiune cu datele furnizate de istoria îndelungată a democrației, acesta subliniază faptul că experiența pozitivă acumulată de democrație ține, în primul rând, de abordarea și soluționarea problemelor apărute și nu de raportarea la un ideal sau model anume de democrație. În consecință, ceea ce se consideră a fi „impolitică“ reprezintă în esență „lipsa unei viziuni globale“, raportată la problemele lumii reale și nu dezinteres sau apatie politică (p. 39).

Democrația de supraveghere, expresie a „dualismului democratic“, exercitat prin proceduri electorale de legitimare a puterii și prin mecanisme de control impuse de societate, reprezintă în viziunea autorului, mai întâi, tendința de „delocalizare“ a democrației din spațiul exclusiv politic constituțional și conectarea ei la cerințele și resursele inepuizabile ale vieții politice concrete. În acest sens, sunt activate și recunoscute modalități de acțiune axate pe supraveghere, vigilență, evaluare (a se vedea media și internetul ca forme de exprimare a opiniei și de articulare a acțiunilor colective) și sunt mobilizați actorii și agenții care dau viață unui nou tip de militantism, cu impact asupra autorității politice (p. 82).

Rolul contrademocrației, afirmat ca parte și nu ca alternativă a democrației, este susținut și prin evidențierea a trei momente istorice importante. În principal este vorba de constituirea puterilor parțiale de supraveghere, de structurarea și exercitarea efectivă a controlului și, în fine, de exprimările concrete ale societății civile care au condus la o „expresie mai socializantă a diferitelor forme de democrație indirectă“ (p. 100). În același scop, de recunoaștere a rolului con-

trademocrației, Rosanvallon aduce în discuție și problema legitimității puterii. Astfel, pornind de la înțelegerea diferită a conceptelor de majoritate și legitimitate, el invocă „conflictul legitimităților” rezultat din „concurența democrațiilor” și atenționează asupra echilibrului dintre legitimitatea puterii alese și legitimitatea politicilor concrete „cucerite zi de zi și în fiecare caz în parte” și supusă permanent interogațiilor (p. 131).

Suveranitatea de obstrucție, analizată de autor în capitolul al doilea, certifică, pe de o parte, transformările pe care le cunoaște ideea de suveranitate, iar, pe de altă parte, procesul de metamorfozare a „suveranității critice” în „suveranitate negativă” (de sancționare a puterii). Acest fapt este conform cu viziunea bicefală a suveranității poporului de a alege și controla puterea, și în acord cu interpretarea nuanțată a suveranității (Condorcet, Hérault de Séchelles) prin care se integrau în puterile publice și puterea de obstrucție ca „mijloc de rezistență” și ca „alternativă posibilă la politica trăită ca oscilație între consimțământul pasiv și revolta cetățenilor” (p. 154).

Analiza autorului francez nu omite nici schimbările ce se produc în zona disidenței sau la nivelul opoziției și al dreptului acesteia de a reacționa și protesta. Aceasta în contextul în care democrația este tot mai „vlăguită” de tendința accentuată de a sancționa și nu de a selecta și în care „democrația respingerii” este prevalentă în raport cu „democrația proiectului”. În această situație critică în care s-a ajuns, se impune tot mai mult regândirea proiectului democratic și, implicit, a filosofiei și a științei politice (p. 191).

Capitolul al treilea, intitulat „Poporul judecător”, completează aria complexă a contrademocrației prin introducerea judecății ca parte benefică din „exercițiul suspiciunii” și prin integrarea ei ca mod de a testa și evalua conduita politică.

„Juridicizarea” vieții politice, scrie autorul, reprezintă un semn de normalitate și o caracteristică a democrației și nicidecum „un indicator al unei pro-

pensiuni patologice către contencios”. În esență, rolul democratic al judecății constă în întărirea legăturilor dintre guvernanți și guvernați (prin exercitarea rațională a neîncrederii) și, totodată, în diminuarea și corectarea disfuncțiilor apărute la nivelul majorității, determinată de recunoașterea opoziției și a drepturilor minorității (pp. 212-214). Aceste disfuncții, cauzate fie de fragilitatea instituțiilor politice, fie de slaba „reactivitate” a guvernului la presiunile societății, au ca efect grav alterarea responsabilității politice și conduc inevitabil la transformarea „democrațiilor de confruntare și reprezentare” în „democrații de imputare” orchestrate de „guvernarea judecătorilor” (p. 258).

Capitolul patru, intitulat „democrația impolitică”, tratează tema foarte actuală a declinului politicii cauzat, în esență, de decalajul dintre obiectivele politicii și solicitările societății civile și, de asemenea, de fragmentarea spațiului politic în raport cu interesele generale. Uzura și epuizarea politicului au fost influențate de ceea ce Rosanvallon numește „ideologia transparenței” și determinate de extinderea „patologică” a contrademocrației prin ascensiunea populismului sau prin introducerea temei guvernantei care ascunde, în fapt, „naufragiul idealului democratic-republican” (p. 272).

În contextul dinamic și frământat al democrațiilor actuale, Rosanvallon propune regândirea formelor democrației, pornind de la exigențele guvernării electoral-reprezentative, de la solicitările universului contrademocratic și, nu în ultimul rând, de la necesitatea de a „resimboliza” politicul prin efortul de a transforma poporul într-o „comunitate politică vie”, capabilă să acționeze într-un „orizont de sens” și în conformitate cu prioritățile prezentului (p. 320). Astfel, democrația poate depăși „dilema autodefinirii” prin adaptarea conținutului la cei trei piloni menționați, regăsindu-și atât esența, cât și utilitatea uneori diminuată sau rătăcită.

Adela Deliu